

довіряє, з якою вона хоче й може поділяти відповідальність за спільну працю, продовження роду й відпочинок для того, щоб забезпечити можливості сприятливого розвитку дітей [2].

Важливою на сьогодні є спеціальна підготовка молоді до шлюбу і сімейного життя, яка передбачає:

підвищення відповідальності молоді у шлюбно-сімейних стосунках, а також щодо батьківства;

формування здорового способу життя через роз'яснення залежності сексуальності, можливості батьківства від наявності шкідливих звичок (куріння, алкоголізму, вживання наркотиків);

формування психологічної компетентності щодо особливостей взаємин у сім'ї;

всвітлення питань раціонального ведення господарства, ефективної організації бюджету сім'ї [4].

Отже, готовність особистості до шлюбу є детермінантою розвитку її свідомості в масштабі життя. Психологічно зріла людина здатна створити стабільні стосунки з одним шлюбним партнером, що гарантує постійність і тривалість існування сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Введение в психотерапию / Под ред. С. Блоха. — Амстердам; К.: Сфера, 1997. - 280 с

2. Ковалев С. В. Психология современной семьи. — М.: Просвещение, 1988. - 208 с.

3. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. — М.: Апрель-Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. — 512 с

4. Этика и психология семейной жизни / Под ред. Н. Г. Юркевича. — Минск: Народная асвета, 1989. - 286 с

УДК 316.613.434

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ АГРЕСІЇ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІСІ

*Полівцева Л.Я., Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності, Гуманітарний факультет, напрям підготовки
«Практична психологія»*

*Брочковська Ю.Б., викладач кафедри практичної психології та педагогіки
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*

Феномен агресії завжди привертав до себе увагу суспільства. Проблема агресивної поведінки особистості вже майже півстоліття є

об'єктом досліджень у різних гуманітарних науках (психології, біології, соціології, екології). Зміни в суспільстві, які викликали соціальні конфлікти, зростання насильства, поставили феномен агресії в центр уваги психології. Актуальність цього феномена в наш час збільшується і явище агресії, яке було раніше проблемою переважно західних суспільств, в останні роки поширилось, на жаль, і в нашій країні.

Поняття „агресивна поведінка” є похідним від слова агресія. У сучасному розумінні агресія (від фр. *agressif* – войовничість; від лат. *aggredior* – нападаю) – це дія, що має на меті заподіяння морально або фізичної шкоди іншим [1; с. 35]. Агресивна поведінка – це поведінка, метою якої є нанесення шкоди певному об'єкту або людині. Агресивна орієнтація проявляється в діях, спрямованих проти особистості, і виражається в образах, насильстві, вбивствах, тощо. Особливо яскраво агресивна поведінка проявляється у підлітковому віці. Підлітковий вік – це перехідний етап між дитинством та дорослим віком. Часто саме на цьому етапі формування особистості проявляється агресія. Залежно від характеру, виховання і сімейних відносин агресивна поведінка у дітей та підлітків може мати різні форми.

Переважає більшість хлопців і дівчат у підлітковому віці навчаються або у загальноосвітній школі, або у середніх професійних або спеціальних навчальних закладах. В той же час певна частина хлопців і дівчат починає самостійну трудову діяльність. Відомо, що у підлітковому віці відповідні нормативні уявлення особливо жорсткі і стереотипні. Бажаючи утвердитися у своїй чоловічій ролі, хлопці всіляко підкреслюють свою відмінність від жінок, намагаючись подолати все, що може бути сприйнято як прояв жіночності.

Агресивні підлітки, за всієї відмінності їх особистісних характеристик і особливостей поведінки, все ж таки, схожі деякими спільними рисами. До таких особливостей належать: бідність ціннісних орієнтацій, їхня примітивність, відсутність захоплень, вузькість і нестійкість інтересів. У цих дітей, як правило, низький рівень інтелектуального розвитку, підвищена сугестивність, наслідування, недорозвиненість етичних уявлень. Їм властива емоційна грубість, озлобленість як проти однолітків, так і проти навколишніх дорослих. Разом з тим, серед агресивних підлітків зустрічаються і діти інтелектуально та соціально розвинені. У них агресивність виступає засобом підняття престижу, демонстрація своєї самостійності, дорослості. Агресивність хлопців, у порівнянні з агресивністю дівчат, характеризується значно меншою рефлексивністю і більшою егоцентричністю і схильністю до фізичної агресії.

Дівчатам, у свою чергу через те, що вони більш слабкі фізично, немає сенсу застосовувати фізичну агресію, тому вони вдаються до

вербальної або непрямой агресії. Ряд вчених у своїх крос-культурних дослідженнях говорили про те, що стратегії непрямой агресії в цілому частіше зустрічаються у жінок, ніж у чоловіків.

Особливістю прояву агресії у підлітковому віці є її вираження за допомогою комп'ютерних ігор. З одного боку, відеоігри можна розглядати як засіб вираження агресії, а з іншого – як фактор її стимуляції. Дослідники К.Андерсон і К.Ділл у 2000 році виявили, що з серед студентів коледжів, які проводять найбільшу кількість часу за відеоіграми з епізодами насильства, є велика частка схильних до фізичної агресії [2].

В сучасному суспільстві також проявляються такі форми агресивної поведінки підлітків, як буллінг або третирування. Буллінг – це явище, коли одну людину змушує інша людина або кілька людей до негативних дій повторно, протягом певного часу, при чому цій людині важко захищатися [2;с.53]. Ця форма агресивної поведінки може проявлятися у фізичній агресії; у вербальній – поширенні пліток, називанні образливими прізвиськами; в соціальній формі – відмові спілкуватися, ізоляції. Визначальною ознакою буллингу є те, що в нього залучений весь клас, і тоді жертва агресії, дитина, на яку спрямовуються негативні дії, опиняється одна проти цілого класу або його частини. Дослідники також виділяють таку сучасну форму буллингу, як кібербуллінг (буллінг, який здійснюється за допомогою телефону, електронної пошти, інтернет-сайтів). Надсилаючи образливі повідомлення через інтернет-сайти, електронну пошту, підлітки, таким чином, опосередковано виражають власну агресію, але наслідки для отримувача не стають менш загрозливими.

Таким чином, агресивна поведінка у підлітковому віці проявляється у різноманітних формах, як прямих, так і непрямих. Дослідження цих форм є необхідним для забезпечення профілактики негативних соціальних явищ у молодіжному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев Ю.С. Агрессивная поведінка підлітків: сутність, причини та види // Вісник ЛНУ ім.Тараса Шевченка. – 2011. – № 20. – С. 34-42.
2. Майерс Д. Социальная психология. – СПб.: Питер, 2003. – 688 с.